

Lukian: Gedeforsamlingen

Indvandrerdebatten på Olympen

oversat af Anders Klarskov Jensen

Indledning

Dialogen *Theon Ekklesia* hører til Lukians mindre kendte værker. Den skildrer et debatmøde på Olympen, hvor den konservative Momos beklager sig over den store tilstrømning af nye, udenlandske guddomme, som han håner for deres fremmedartethed.

Dialogen er et satirisk nik til Lukians samtid, hvor det ekspanderende Rom blev udvidet med mange nye folkeslag og dermed nye guddomme. Som bekendt udviste hverken grækerne eller romerne synderlig respekt over for de fremmede folk, de stødte på, og Lukian, der ikke selv var indfødt romer (og omtalte sig selv som barbar), må have oplevet menneskeudgaver af Momos på egen krop.

Theon Ekklesia har ikke været oversat til dansk siden M. Cl. Gertz' udgave fra 1881. Det fremgår af Gertz' forord, at han ikke har læst teksten som en satirisk skildring af xenofobi, men snarere som en komisk latterliggørelse af fremmedartede folkeslag – en læsemåde, der vel også er at forvente fra 1880'ernes Danmark, hvor der ikke har været fremmede i gadebilledet.

Til gengæld er temaet højaktuelt i dag. Når Momos bliver forarget over at se de nye guder med deres turbaner og 'haremsbukser', kommer man let til at tænke på nutidens tørklæde- og burkadebatter.

Oversættelsen er baseret på MacLeods græske tekstudgave OCT 1980.

GUDEFORSAMLINGEN

ZEUS

1 Stop så den mumlen, guder! I skal lade være med at stå og hviske i ørerne på hinanden, fordi I er utilfredse med at der er mange, der er med til vores fest, uden at være værdige til det. Nu hvor der er blevet arrangeret en debat om det, skal enhver fremføre sin mening klart og tydeligt og fremsætte sine klagepunkter. Hermes, læs du op fra vedtægten.

HERMES

Ro i salen! Er der nogen af guderne med fulde rettigheder, der ønsker at bruge deres taleret? Det er forhandlingen vedrørende metøker og udlændinge.

MOMOS

Det ønsker jeg, Momos, hvis du vil give mig ordet, Zeus.

ZEUS

Ifølge vedtægten har du jo lov til at tale, så du har ikke brug for mig.

MOMOS

2 Jeg må godt nok sige, at det er forfærdelige ting, nogle af os har gang i. Det er ikke nok for folk selv at være gået fra at være mennesker til guder; nej, hvis ikke også de får gjort deres følgesvende og tjenere ligestillet med os guder, mener de slet ikke, at de har bedrevet noget som helst stort eller dygtigt! Zeus, jeg vil bede dig om lov til at tale helt åbent. Jeg ville ikke være i stand til andet; alle ved, at jeg taler frit fra leveren og ikke ville dysse noget ned, der ikke er gået rigtigt til.

Jeg taler imod alt og siger klart og tydeligt, hvad jeg mener uden hverken at være bange for nogen eller blive forlegen og holde igen med ordene. Derfor ser de fleste mig også som en hård kritiker – de kalder mig en 'offentlig anklager'. Men altså, når det er tilladt og proklameret og du, Zeus, har givet lov til at tale åbent, vil jeg overhovedet ikke holde igen.

3 Det skal jeg sige jer: Der er mange, der ikke er tilfredse med at deltage i de samme fester som os og blive beværtet på lige fod med os (selv når de er halvt dødelige) – nej, de tager skam også deres tjenere og tilbedere med op til himlen og får dem indskrevet her, og nu får *de* så rationer på lige fod med os og andel i ofringerne, uden at have betalt os beskyttelsespenge!¹

ZEUS

Nu skal du ikke tale i gåder, men klart og tydeligt, Momos. Og opgiv også navn på dem, du taler om! For nu er dine ord bare blæst ud mellem os, så folk må ud i gætterier og skyde på at det er snart én, snart en anden du taler om.

MOMOS

4 Det er godt, Zeus, at du opfordrer mig til at tale mere åbent – det er en storsindet handling, der er en hersker værdig. Så jeg skal nok sige navnet! Det er ham den åh så ædle Dionysos. Han er halvt dødelig, ja, han er sgu ikke engang græsk på sin mors side! Hans morfar, Kadmos, var derimod en fönikisk handelsmand! Men eftersom Dionysos jo er anset for værdig til at være udødelig, vil jeg ikke sige noget om, hvad han egentlig er for en fyr, hverken om hans turban eller hans druk eller den måde, han går på.

I kan vel alle sammen se, at han er en svækling, en tøs af natur, halvtosset, og han lugter af ublandet vin lige fra morgenen af. Han har slæbt en hel flok med herop og står selv i spidsen for sin bande. Han erklærer Pan og Silenos og satyrerne for guder, og de fleste er jo bare nogle bønder og gedehyrder – folk, der vælter rundt med deres mærkværdige kroppe!

Den ene af dem har *horn* og ligner en *ged* fra livet og ned - en langskægget fyr, man dårligt kan skelne fra en gedebuk! Den anden er en skaldet, gammel stodder fra Lydien med braknæse, der for det meste rider rundt på et æsel. Satyrerne er også skaldede, og har spidse ører, og så er de udstyret med sådan nogle horn, der vokser frem på nyfødte kid. De er frygere, og de har alle sammen haler. Kan I se, hvad det er for nogle guder, den 'ædle' fyr skaffer os på halsen?

1. Med 'andel i ofringerne' tænkes på fedtdampen, der steg til himmels. 'Beskyttelsespenge' er en oversættelse af *metoikon*.

5 Og så undrer vi os over, at menneskene ikke synes om os, når det er så latterlige og vanskabte guder, de oplever! Jeg vil undlade at fortælle, at han også har bragt to *kvinder* herop, den ene hans elskede, Ariadne (ja, hendes blomsterkrans har han sgu også indsat på stjernehimlen), og den anden Erigone, datteren af bonden Ikarios. Og det mest latterlige af det hele, mine kære guder, også Erigones hund! Også den har han ført herop, så pigen ikke skal være ked af det, fordi hun ikke har sin elskede lille hundeven hos sig i himlen! Hvordan er det den fulderik opfører sig? Synes I ikke, han er noget af det mest arrogante? Totalt til grin! Nu skal I høre om flere.

ZEUS

6 Momos, ikke et ord om hverken Asklepios eller Herakles. For jeg kan godt se, hvor du er på vej hen. Hvad de to angår, så helbreder Asklepios de syge og får dem på benene og er "værd et helt kompagni af soldater"², og Herakles, min egen søn, har ganske vist købt sig til udødeligheden – men det med en masse hårdt slid.³ Så tal ikke ondt om dem.

MOMOS

Jeg vil lukke munden for din skyld, Zeus, selv om jeg har meget at sige. Og om ikke andet, så har de stadig brændemærker fra ilden.⁴ Jeg ville såmænd også have nok at fortælle, hvis man måtte tale åbent om dig selv.

ZEUS

Jamen, det må man da bestemt også om mig. Vil du også anklage *mig* for at være indvandrer?

2. Homers *Iliade*, 11.514, oversat af Otto Steen Due.

3. De tolv arbejder.

4. Asklepios blev ramt af Zeus' lyn og dræbt, og Herakles blev brændt på et ligbål (men steg til himmels bag efter som udødelig). Ved at påpege at de stadig har brændemærkerne, får Momos spydigt bemærket, at de oprindeligt var dødelige.

MOMOS

På Kreta kan man ikke kun høre dét, men de siger også andre ting om dig, og de fremviser en *grav*!⁵ Jeg selv lytter ikke til de folk, og heller ikke til indbyggerne i achaiernes by Aigion, der siger, at du er uægte født!⁶ Men nu skal du høre de ting, som jeg især mener må påtales.

7 Kilden til alle de her forbrydelser, og grunden til at vores forsamling får et blakket ry, det står for din regning, Zeus! Du, der er sammen med dødelige kvinder og tager ned til dem i snart den ene, snart den anden skikkelse, så vi skal gå og være bange for, om du bliver bortført og ofret af nogen, når du er en tyr, eller en af guldsmedene skal gøre det af med dig, når du har taget skikkelse af guld, og at vi i stedet for Zeus får en halskæde eller et armbånd eller en ørering retur.⁷ Du har fyldt himlen op med disse halvguder! Jeg kan ikke udtrykke det anderledes. Og det er komplet til grin, når man lige pludselig må høre, at Herakles er blevet udnævnt til gud, og at Eurystheus, der var hans herre, er død og borte. Og at der tæt ved hinanden står en grav for Eurystheus, men et *tempel* for hans slave, Herakles! Og på samme måde i Theben: Dionysos er en gud der, mens hans fætre, Pentheus, Aktaion og Learchos, er de ulykkeligste af alle mennesker.

8 Fra det øjeblik hvor du, Zeus, én gang for alle åbnede dørene for den slags folk og vendte dig mod dødelige kvinder, har alle efterabet dig. Og ikke kun de mandlige, men også – og det er det allerværste! – de kvindelige guder. Hvem har ikke hørt om Anchises, Tithonos, Endymion, Jason og alle de andre? Jeg tror, jeg må undlade dem i min kritik, ellers bliver den for omfattende.

ZEUS

Ikke et ord om Ganymedes, Momos! Jeg bliver vred, hvis du bebrejder den unge mand for hans afstamning og gør ham ked af det.

-
5. Kreta blev af mange anset for Zeus' fødested, og der gik kontroversielle historier om, at han også skulle være død her.
 6. Historien fra Aigion er ukendt.
 7. Zeus forelskede sig i menneskepigen Europa og forvandlede sig til en tyr for at bortføre hende. Den anden historie er den, at kong Akrisios af Argos var blevet spået, at hans datter skulle føde en søn, der ville dræbe ham; han låste hende derfor inde i et tårn af bronze, men det lykkedes Zeus at have samleje med hende i skikkelse af et regnskyl af guld.

MOMOS

Skal jeg så heller ikke sige noget om ørnen – at også den befinder sig i himlen, siddende på det kongelige scepter, og at den praktisk talt bygger rede på dit hoved, så man skulle tro, den var en gud? Eller skal jeg også udelade den for Ganymedes' skyld?

9 Attis og Korybas og Sabazios, hvordan kom de pludselig ind her hos os, Zeus? Eller ham dér Mithras, mederen, ham med turbanen, der ikke engang taler græsk, så man kunne snyde og bedrage ham, uden at han ville fatte det?

Efter at de har kunnet se alt det her, har skytherne (og geterne med dem) blæst os et stykke og udnævnt sig selv til udødelige og antaget dem, de måtte have lyst til, som guder. Ligesom Zamolxis, en *slave*, er blevet indskrevet her uden nogens vidende – ja, jeg gad vide hvordan.

10 Men alt det er mindre vigtigt. Du dér, hundehovedet fra Ægypten med haremsbukserne, hvem er du, min fine ven? Hvordan kan du selv mene, at du er værdig til gudestatus, når du sidder dér og bjæffer?⁸ Og hvad er meningen med, at den spættede tyr dér fra Memphis skal tilbedes og give orakelsvar og have profeter?⁹ Jeg får kvalme af at se, at der bliver smuglet ibisser og aber¹⁰ og andre endnu mere latterlige væsner fra Ægypten ind i himlen! Guder! Hvordan kan I holde ud at se dem blive tilbedt på lige fod med jer eller ligefrem højere end jer? Og du, Zeus, hvordan kan du bære det, når man gror vædderhorn på dig?¹¹

ZEUS

11 Det er sandelig grimme ting, du siger om ægypterne. Men alligevel, Momos, så er de fleste af dem gåder, og når man er uindviet i mysterierne, skal man virkelig ikke le.

MOMOS

Ja, Zeus, vi har sandelig også brug for mysterier for at kunne vide, om guder er guder og hundehoveder er hundehoveder!

8. Anubis.

9. Tyreguden Apis blev tilbedt i Memphis i Ægypten.

10. Hellige dyr i Ægypten.

11. Zeus Ammon var en sammensmeltning med den store ægyptiske gud Amun, der er fremstillet med to store hornlignende fjerduske på hovedet.

ZEUS

Glem nu bare det med Ægypten! Det kan vi jo diskutere i ro og mag på et andet tidspunkt. Nævn de øvrige.

MOMOS

12 Der er Trophonios, og den der mest af alt er ved at tage livet af mig – Amphilochos. Selv om han er søn af et forbandet menneske og har myrdet sin egen mor, render den ‘noble’ fyr rundt i Kilikien og giver spådomme; han lyver for det meste og kaster ‘fortryllelser’ for to oboler. Derfor er du, Apollon, ikke længere populær; nej, nu står der en bondefanger (dem skorter det ikke på) og giver ‘orakelsvar’ ved enhver hellig sten og ethvert alter, der er udstyret med krans og smurt ind i olivenolie. I Olympia kan folk med feber blive helbredt af statuen af atleten Polydamas, og det samme gælder den af Theagenes på Thasos. Man beder til Hektor i Troja og til Protesilaos lige overfor i Cherronesos. Lige siden vi er blevet så mange, er mængden af brudte eder og tempelplyndring steget. Man har generelt set skævt til os – og med god grund!

13 Det var så om bastarderne og dem, der er blevet indskrevet hos os. Men jeg har også hørt mange fremmede navne, der ikke er på nogen heroppe, navne, der ikke engang kan blive til hele skabninger! Virkelig, Zeus! Dem griner jeg sgu ad. Hvor er de berømte Arete, Physis, Tyche og Heimarmene henne? De har ingen substans, og er kun tomme betegnelser for ting, som de tåbelige filosofmennesker har fundet på.¹² Og selv om det er ting, de selv har fundet på, har filosofterne fået overbevist fjolserne, så ingen ønsker at bede til os, velvidende at om så han bringer ti tusinde hekatomber, så vil Tyche alligevel sørge for, at det skæbnebestemte og det, som er blevet spundet enhver fra starten, finder sted. Jeg vil meget gerne spørge dig, Zeus, om du har set Arete eller Physis, Tyche eller Heimarmene nogen steder? Jeg er vis på, at også du altid hører dem omtalt i filosofernes diskussioner – medmindre da du er døv, så du ikke kan høre dem gale op.

Jeg har meget at sige endnu, men vil holde her. Jeg kan se, at der er mange, der sprutter af vrede på mig – især de der er blevet grillet, når jeg nu har talt åbent. 14 Men til sidst, hvis du ønsker det, Zeus, vil jeg gerne oplæse et allerede nedskrevet forslag om de her ting.

12. Momos har hørt filosofterne på jorden omtale de græske begreber så ofte at han mener, de dyrker dem som guddomme.

ZEUS

Læs du bare op. For det er ikke alle dine beskyldninger, der er ufornuftige. Og det meste af det her må vi sætte en stopper for, så det ikke eskalerer.

MOMOS

“Forslag i gudernes navn. På en retmæssigt indkaldt forsamling, afholdt i syvende måned, med Zeus som dirigent, Poseidon som formand, Apollon som ordstyrer, og som sekretær Momos, søn af Nyx, fremlagde Hypnos denne bestemmelse.

Mange fremmede, ikke blot grækere, men også barbarer, er absolut uværdige til at være en del af vores samfund. De er på en eller anden måde blevet indskrevet her og fylder himlen op til randen, idet de spiller guder, med det resultat at vores fest er blevet indtaget af en flok forstyrrende rakkerpak og mennesker, der taler alle mulige sprog, og ambrosiaen og nektaren er sluppet op, så et bæger nu koster en hel mine, fordi der er så mange, der skal have. Uforskammede som de er, har de vendt ryggen til de gamle og sande guder, og mener selv, at de er værdige til forsæde i forsamlingen – stik imod alle de gamle love! - og ønsker at blive æret højt på jorden.

15 Lad det være vedtaget af rådet og folket, at en forsamling sammenkaldes på Olympen ved vintersolhverv, og at syv guder med fulde rettigheder vælges til at afgive kendelse, tre fra det gamle råd fra Kronos' tid og fire ud af de tolv store guder, og iblandt dem Zeus. Disse dommere skal sidde efter at have svoret den lovmæssige ed ved Styx, og Hermes skal, efter en proklamation, indkalde alle dem, der holder på, at de hører til hos os. De skal komme med vidner under ed og beviser på deres afstamning. Derefter skal de træde frem én efter én, og dommerne skal efter en undersøgelse enten erklære dem for guder eller sende dem ned på jorden til deres gravhøje og deres forfædres grave.

16 Enhver skal gøre sit, og derfor skal Athene ikke helbrede, Asklepios ikke give orakelsvar, og Apollon ikke have tre felter ene mand, men han skal vælge sig én ting og enten være spåmand, sanger eller læge.

17 Filosofferne skal beordres til ikke at finde på tomme betegnelser og vrøvle om de ting, de ikke har forstand på.

18 Hvad angår dem der allerede er blevet anset for værdige til at få templer eller ofringer, skal statuerne af dem tages ned, og i stedet skal der indsættes statuer af Zeus, Hera, Apollon eller en af de andre, og byen skal lave en gravhøj for disse folk og opsætte en gravsten i stedet

for et alter. Hvis ikke man retter sig efter dekretet og ikke vil møde for dommerne, skal der afsiges udeblivelsesdom over en.

ZEUS

19 Det er et meget rimeligt forslag, Momos. De der stemmer for, ræk hånden i vejret! Eller nej... Jeg vedtager det selv! Jeg kan jo godt se, at der er et flertal imod forslaget.

Men nu er mødet hævet. Når Hermes kommer med proklamationen, skal man indfinde sig og hver især medbringe tydelige kendetegn og klare beviser, oplysninger om fars og mors navne, hvorfor og hvorledes man blev guder, og om slægt og herkomst.

Hvis man ikke kan fremskaffe disse ting, skal det ikke spille nogen rolle for dommerne, om man har et stort tempel på jorden, eller om menneskene anser en for en gud.

Bibliografi

Leo Hjortsø: *Græske guder og helte*, København 1987.

Chr. Gorm Tortzen: *Antik mytologi*, København 2005.

Lukian – Gudesamtaler, ved K. Robert Adamsen, København 1946.

Lukianos: Udvalgte dialoger. Oversat og forsynede med Oplysninger, ved M. C. Gertz, København 1920.

Udvalgte Skrifter af Lukianos fra Samosata, ved M. C. Gertz, København 1881

Lukianos fra Samosata: Hvorledes man bør skrive Historie, ved M. C. Gertz, København 1904

Æslet – en roman om Lucius fra Patrai, ved Chr. Gorm Tortzen, Fredensborg, Klassikerforeningen, 1989

Tre Skrifter af Lukianos fra Samosata, ved M. C. Gertz, København 1918

Fire Skrifter af Lukianos fra Samosata, ved M. C. Gertz, København 1920

Ole Balslev og Chr. Gorm Tortzen: *Anacharsis. En antik Rousseau og hans samfundskritik*, København 2005

Kærlighedens kavalkade: liflige sædeskildringer fra den uartige oldtid og middelalder, ved Ove Brusendorf,

København 1966 (indeholder Lukians *Den rette elskov*)